Disputatio inauguralis medica practica, de febribus intermittentibus turbatis, atque corruptis ... / submittit Johannes Christianus Stempel.

Contributors

Stempel, Johann Christian.
Stahl, Georg Ernst, 1660-1734.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

Halae Magdeburgicae : Literis Christiani Henckelii, [1713]

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/brq5v6ke

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

wellcome collection

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

XVIII

DISPVTATIO INAUGURALIS MEDICA PRACTICA;

DE

FEBRIBUS INTER-MITTENTIBUS TURBATIS, ATQUE CORRUPTIS,

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBURGICO, RELIQUA,

IN ACADEMIA FRIDERICIANA,

GRATIOSISSIMO FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU

PRAESIDE

DN. GEORGIO ERNESTO STAHL,

CONSIL. AUL. ET ARCHIAT. REG. MED. ET RERUM NATURALIUM PROFESSORE PUBL. ORDIN ACAD. NAT. CUR. COLLEGA LONGE DIGNISSIMO, DECANO h. t. SPECTATISSIMO,

PATRONO, PRÆCEPTORE, AC PROMOTORE SUO

omni Obſervantiæ atque Honoris cultu ætatem proſequendo,

PRO GRADU DOCTORALI,

Summisque in Arte Medica Honoribus, Inſignibus, ac Privilegiis legitime obtinendis

Ad d. Maj. A. R. S. CIƆ IƆCCXIII.

Loco & Horis conſuetis

Publicæ Philiatrorum Ventilationi ſubmittit,

JOHANNES CHRISTIANUS STEMPEL,

COBURGENSIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Literis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

Q. D. B. V.

PROOEMIUM.

QUam longe abſint, imprimis temerariæ, ſpes mortalium, a ſinceris atque veris bonis fructibus, niſi recti conſciæ prudentiæ, tamquam firmo fundamento innitantur, docent equidem innumera in omni vita exempla atque documenta: Interim poteſt etiam harum rerum non ſolum inſigne ſpecimen, ſed vel plane fundamentum, commonſtrare, ingens illud Paradoxon, quod inter opiniones Theoreticas & earum uſum atque effectum Practicum tanta diſparitas ſæpiſſime obſervetur, ut, quæ uſitata ſpeculandi promtitudine pro certis atque veris ſupponuntur, ipſa Praxi ſterilia prorſus, immò vana, ſentiantur. Quid enim familiarius, etiam ex ipſius vulgi ore, auditur, quam dicterium illud: Artes, earumque ſolidam cognitionem, attigiſſe ultimis his ſeneſcentis mundi temporibus, ſupremum ſuum faſtigium; Die Künſte ſeyen heut zu Ta-

ge aufs Höchſte geſtiegen; & tamen vix tot atque tanta exempla, infelicium, & peſſimè cedentium, eventuum, ulla propemodum ætas tulit, tam ſpiſſo agmine ſe mutuo ſtipantium, quam vix decem luſtra protulerunt, per illam orbis partem, quæ ſe quam maxime cultiorem atque oculatiorem jactitare non erubeſcit. Quando enim umquam major adhuc fuit numerus, à ſagaciſſimorum Conſiliorum promtitudine ſeſe efferentium; & tamen exitus & eventus maximi momenti, miſeriarum atque ruinarum pleni, vix umquam tanto numero atque impetu, publice privatimque res mortalium obruerunt. Abſit autem, ut vario talium rerum catalogo tempus conſumamus; quum in ſola Medicinâ tot atque tanta ſint hujus rei documenta, ut neque horum numerum inire, niſi affatim otii atque patientiæ nactis, hujusmodi labor ſuscipiendus venire poſſit. Imperitum autem plane rerum, atque Seculi morum, eſſe oportuerit, qui non intelligat, unde infelices hujusmodi, effectus magis, quàm eventus, originem ſuam ducant. Nempe, non ſolum alienorum in alias diſciplinas atque artes introductio heteroclitas tales conſequentias & infidos ſucceſſus & eventus paſſim utique parturit; Sed auget calamitatem, & in herba ipſa omnem meliorem ſpem ſuffocat & evertit, etiam verior illa labes atque lapſus gravior, quod ne tales quidem res, in ſe ipſis recte intellectæ, & proinde ulli juſto uſui ſatis reſponſuræ, adhuc inſuper ad alieniora negocia transferantur, & talibus rebus explicandis adhibeantur, quibus evidentiorem lucem fœnerari, magno conamine & labore quærunt, immò improbo ſtudio veluti certatim, præ ſe ferunt

runt mortales. Ita enim è Phyſica ſcientia & Chymica Empiria, ad vivi corporis cognitionem non ſolum fruſtra transferuntur variæ contemplationes; ſed poſſunt tanto minus in hoc ordine ullum bonum fructum polliceri, quùm etiam adhuc in proprio ſuo genere atque loco, nequaquam ſatis ſtabilitæ & exaſciatæ, mox ad ulteriorem atque digniorem talem uſum transferantur. Nedum ut è Mathematicis & Mechanicis, ullus ſolidus uſus atque fructus in Medicinam redundet; quum etiam illæ Diſciplinæ nihil uſquam de Motuum ratione, niſi è materiarum neceſſitate, ſpecialiter demonſtrare aut concipere valeant: dum interim in Vivo corpore, imprimis autem humano, patheticæ motuum alterationes, ita promtiſſimæ atque graviſſimæ paſſim vigent, & in promtu ſunt, ut abſolute nulla, neque Mechanica, nec Mathematica ratio, ullum locum aut aditum, inveniat, pro minimo talium φαινομένων ulla ratione adumbrando. Unde nempe ortum traxit uſitatiſſima illa Practicorum querimonia, quod immenſa plane differentia inter Theoriam atque Praxin intercedat; & operoſiſſima fere Theoria, quando ad Praxin ventum eſt, velut oblivioni tradenda veniat. E qua mala radice deinde pullulat, nihilo melior ſoboles, ut Empiriæ nudæ toto impetu animus incumbat: Seductus ibi etiam a temerariis promiſſis, ſpecioſo verborum adparatu, & fallacibus titulis, magnæ medicamentorum catervæ adſignatis: quæ interim, ſicubi peculiari alicui conſtitutioni ægrorum aut morborum, utilem aliquem effectum præſtitiſſe obſervatæ fuerunt, tamen, quando ita inconſideratè ad univerſalem efficaciam, immeritis laudibus eve-

huntur, non ſolum ſecuram illam atque otioſam ſpem deſtituunt & eludunt, ſed ſæpenumero etiam ſanioribus conſiliis & auxiliis opportunum tempus ſubtrahunt; immò non raro plane contrarios effectus temerè introducunt. Ita nempe Dogmatica illa Medicina, quæ, modo recte intellecta, maximo jure atque merito ſuo, ab omnibus deprædicatur, nempe vera Methodus, in ordine ad Artis poteſtatem, cognoſcendi, & in ordine ad vivi Corporis Synergiam, curandi, humani vivi corporis pathemata: Hæc, inquam, in omnium quidem hominum ore eſt, & rhetoricis coloribus exornatur; in rei veritate autem, certiſſimo teſte Practicorum uſitatiſſimo diſſidio atque animoſis altercationibus, ita in diſcrimen adducitur, ut, ubi invenienda atque comprehendenda veniat, nemo hominum hariolari valeat. Quod autem & evidentius & majus atque dignius hujus rei exemplum allegare in promtu eſſe poterit, quam ipſam FEBRIUM catervam: earumque indolis, extra artis concurſum, tamen ſalutariter cedentis, & artis concurſu feliciter ſublevandæ, juſtam contemplationem. De quibus, quum à quadraginta, & quod excurrit, annis, tantus numerus opinionum æque atque traditionum Empiricarum in publicum prodierint, ut otii certe inſignis opus eſſe debeat, illis ſaltim recenſendis vacare; Quid tamen inde in Artis Medicæ uſum redundavit, niſi diſcordia multiplex, & incertitudo, cui ſedulus Praxeos tyro, Scientiæ atque Conſcientiæ litaturus, ſeſe accenſeri optare nunquam poſſit, immò debeat; Sed dies nos prius, quam numerus exemplorum talium, deſtitueret: Unde, quum Themati INAUGU-

RA-

RALIS SPECIMINIS animum adjicere incumberet, potius unum tale exemplum nobis elegimus, quod ad plura tamen, colligenda æque ac intelligenda, inſervire poſſit: nempe FEBRIUM INTERMITTENTIUM TURBATARUM, atque CORRUPTARUM, evolutionem. Quam dum pro viribus enucleare adgredimur, DEum T.O.M. ſupplices veneramur, ut mentem noſtram Sapientiæ ſuæ atque veritatis cynoſura ita benigniſſime regere ac dirigere dignetur, ut veritatem & utilitatem, quam toto animo anhelamus, feliciter adſequamur.

THES. I.

DE FEBRIBUS TERTIANIS TURBATIS, atque CORRUPTIS, dicere dum adgredimur, circà verborum equidem planum ſenſum, difficultatem aliquam effatu dignam ſubeſſe poſſe, non ſuſpicamur: dum quilibet, nuda vocabuli TERTIANAE allegatione, vix dubitare poterit, quin *ſimplicem* talem Febrem intelligere conveniat; quamvis enim etiam ad compoſitas æque, ac reliquas, pejorem morem foventes, (uti aliquando *Epidemicas* obſervare contingit, compoſitæ tamen indoli manifeſtiùs accedentes,) non minus ſe extendat *corruptionis*, atque *turbationis*, effectus: tamen placuit nobis in *ſimplici* quoque *Tertianâ*, tantò magis adquieſcere: ut nempè vel hoc ipſo exemplo, tantò melius diluceſcat, quomodo etiam *benignior* omnium reliquarum Febrium, nihilominus *inconveniente tractatione*, adeo *depravari* poſſit, ut valde *malos mores* induendo, aut in alios longe graviores affectus degenerando, tanto certius argumentum præbeat, quomodo etiam jam propria ſua indole *deteriores* aliæ Febres, quando

tur-

turbis, & *corruptioni* propriorum ſuorum morum, ſubjiciuntur, tanto graviores eventus ſubire poſſint.

II.

Neque vero etiam vocabulum *turbatæ*, atque *corruptæ* febris, peculiari explicatione indigere videtur: ſiquidem ipſa *turbationis* vox, ſatis, non innuit ſolum, ſed & exprimit, quod uſitati Febrium harum moris & quaſi *moduli*, inſignis alteratio indicetur. Ut nimirum a *ſtato* ſuo atque *ordinato* ſucceſſu & progreſſu, ſive ad inſolitas & irregulares *commotiones* impellantur, ſive penitus *ſuppreſſæ*, non ſolum in *ſchemata* alia morbida transformentur; ſed revera tam *materialiter*, quam *formaliter*, ut in Scholis loquuntur, non ſolum in *alios*, ſed & *deteriores* morbos, convertantur.

III.

Ubi nempe, ut velut in genere de rei veritate, ut loquuntur, dubitationem animis eximamus: an nempe non magis *poſſit*, quam utique *ſoleat*, fieri, ut non ſolum Tertianæ, ſed etiam omnis generis Febres, (ſolis *contagioſis* atque *peracutis* eo nomine tantiſper exceptis, quod harum *turbatio*, non tam frequenter in *tardiorem* aliquam corruptionem, & aliud ſchema, quam *præſentiorem funeſtum* exitum vergat,) eventui huic *turbationis*, atque *corruptionis*, pateant: jubemus harum rerum decenter curioſos, animum advertere, ad experimentum, ſine multa difficultate ſæpius quam quidem expediat, hodiè inveniendum, quod ita commemoramus. "Si ægri aliqui audiantur, *anomalis*, & imprimis *diuturnis*, "*turbidis*, *febribus* obſeſſi, aut in *hecticas*, aut ad minimum "*lentas* febres prolapſi, aut in *cachecticum*, aut *hydropicum* "ſtatum deducti; qui ante plures menſes aut ſeptimanas, ſa-"ni, floridi, atque vividi, & imprimis à longo jam tempore "conſtanter incolumis habitus corporis, fuerint; nec *enor*-"*mibus* malæ diætæ abuſibus in hos, imprimis poſteriores, af-"fectus prolapſi, nedum *violenta* quadam ratione in hos con-"jecti: interrogentur tales ſolertius, qualibus evidentiori-

"bus

"bus *initiis* præſentes hi ipſorum morbi cœperint? quos ſi "à *Febre* aliqua initium cepiſſe memorent, exquiratur cura- "tiùs, cujusnam indolis *typum* atque mores *febris* illa pri- "mò oſtenderit? quomodo vel patientes circa illam ſeſe geſ- "ſerint; ſive an conſiliis & auxiliis, ſive Practicorum Medi- "corum, ſive Empiricorum ſuaſorum, uſi ſint, atque tali- "bus indulſerint. Deinde conſideretur, quanto hominum "numero *ſimilis ſpecies* febris paſſim evenire ſoleat; & an "frequenter & familiariter, an verò rarius & velut inuſitatò, "in aliis hominibus gemina talis febris *transformatio* in pares "*deteriores* morbos, inveniatur. Quod, ſi non teſtetur ex- "perientia, nulla certe juſtior formabitur ſubſumtio, quam "quod affectus tales, poſt febrem talem coorti, febris malo "ſucceſſui originem ſuam debeant. Dico, *malo* ſucceſſui *fe- "bris*; ſiquidem, ſi febris talis in nimio pluribus ſubjectis, "alio ſucceſſu atque exitu, undique ſalutariter, ceſſare *poſſe "& ſolere*, ita numeroſis exemplis deprehenditur, ut ex il- lis jus fasque ſit concludere, quod *melior* ille ſucceſſus atque exitus, febri tali *in ſe*, atque *ſibi* recte *conſtanti & relictæ*, competat; eâdem utique æquitate nitetur illa etiam ſubſum- tio, quod, ubi talis febris aliter, quam ſecundùm hunc *ſince- riorem* ſui genium, ſuccedit atque cedit, quod in tali caſu, inuſitati & anomali eventus, febris talis, undecumque tan- dem, in *anomaliam* conjecta, *turbata*, & *corrupta*, in ſequi- ores tales eventus degeneraverit.

IV.

Quæ res, ut etiam in hac ſpecie Febris, nempe *Tertia- na*, quantum ad τὸ ὅτι attinet, ante omnia *hiſtoricè*, diluce- ſcat; eſt etiam de illa facile, ex innumera obvia experientia, obſervare, quod vaſtus numerus hominum, & incidere in hanc febrem, & ab illa iterum liberari ſoleat, & integram ſa- nitatem recuperare. Si vero, reſpectu illius numeri oppidò pauciores, *inuſitatos* ſucceſſus & eventus hujus Febris ex- periantur, *in genere* quidem etiam illud non adeo difficile e-

rit perveſtigare, quod tales, vel conſpicua quadam deteriore diſpoſitione valetudinis ſuæ reliquæ, jam *antè* laboraverint, quàm in hanc febrem inciderent: vel proprio *intemperante* regimine, ſub illa febre, uſi ſint: vel imprudente conſilio, & remediorum inconveniente uſu, ſive proprio auſu, ſive alieno ſuaſu, hoc reportaverint, ut febris illa inuſitatos aliàs ſucceſſus atque exitus incurrerit.

V.

Invenientur autem hæ *anomaliæ* imprimis ſequentia Schemata exhibere: 1) Vt è febre *intermittente*, *ſimpliciore* Tertiana, fiat *continua:* ſive *acuta*, ſive *compoſita.* 2) Aut è manifeſtius & *ordinatius intermittente*, *erratica:* 3) Aut *lenta* atque languida, aut plane manifeſtius *hectica.* 4) Aut, aliquam diu *deliteſcens* talis febris, denuo iterum emicet, & de integro patientem invadat: 5) Aut, præter aliàs conſuetum morem, in valde *longum tempus*, plurium ſeptimanarum, imò vel plane menſium, extendatur: 6) Aut, imprimis circa *Autumnale* tempus, in *Quartanam* transformetur; 7) Aut diuturna exſtantiora pathemata *hypochondriaca* poſt ſe trahat; circa *adpetitum*, *tolerantiam paſtus*, *ſucceſſum alvi*, *flatulentiam*, *tormina* &c. 8) Aut *cachecticam* conſtitutionem univerſaliorem: 9) Aut *pedum œdemata*; 10) immò ipſum *hydropem Aſcitem*, poſt ſeſe trahat. 11) Aut *anniverſario* tempore, certius atque importunius, ſive magis proprio ſchemate, ſive alienioribus talibus, recrudeſcat.

VI.

Quod jam ad τὸ διότι attinet, expreſſimus Titulo thematis noſtri, *Turbationem*, atque *corruptionem.* Ubi h. l. exprimendum venit, quod *turbatio* talis, (quod etiam proxima Theſi innuimus,) cauſſam agnoſcere poſſit etiam *prægreſſam* jam deteriorem prædiſpoſitionem reliquæ *valetudinis*, cui Tertiana Febris ſuperveniat. Ubi nempe ipſi ſanæ rationi non poteſt non liquere, quod vix poſſit fieri, ut morbus aliquis in corpus jam aliunde *male prædiſpoſitum* incidens,

dens, eamdem planam atque ſimplicem ſuccedendi rationem & menſuram obſervare poſſit, quam ſi in corpus inciderit, nullis adhuc heteroclitis diſpoſitionibus affectum. Quia vero prior horum caſuum, etiam vix ita ſimplicem & legitimam nudam *Tertianariam* indolem obſervare poteſt aut ſolet; propterea, quum nos etiam de *ſimplicis & legitimæ* Tertianæ pejoribus eventibus, affatim habeamus, quod dicamus, ſufficere poterit notaviſſe, quod tamen etiam talis utiq; ratio dari poſſit, ut Tertiana ne quidem ita *ſimplex* mox ab ipſo initio cooriri poſſit, quin jam aliquid minus ordinati atque *turbulenti* mox involvat & præ ſe ferat: Tanto magis autem deinde etiam ad *ulteriores* turbationes, atque corruptiones propendens, eò majorem circumſpectionem requirat, ne in eamdem, uti tanto facilius, ita etiam tanto certius, conjiciatur.

VII.

Legitima vero etiam Tertiana, *turbationis*, atque *corruptionis* occaſionem ſatis luculentam adipiſci poteſt, è quantalibet ægri *plethora*. Quamvis enim etiam hæc ipſa quoque ad *prædiſpoſitionem* jam tum incommodiorem referri poſſit; tamen, quum neque reliquam *ſanitatem*, nec ipſam plane *Tertianam* Febrem, adeo inſigniter *turbare*, aut *corrumpere*, tam *directè* atque facile, ſive ſoleat, ſive poſſit; propterea illam, niſi plane *exorbitantem*, ad huc ad noſtræ conſiderationis cenſum recipere, plenum jus fasque vix erit. Excepto eo, quod hæc ipſa circumſtantia nequaquam difficilem aditum patefaciat, ad *turbandum* ſinceriorem Tertianæ Febris ſucceſſum & progreſſum: Ut vel ad minimum *acerbiora* evadant, uſitata ejus *ſymptomata*; vel tantò facilior tranſitus in *compoſitam*, aut planè *acutam* indolem obtingat: immò etiam, importunioribus *turbationibus*, ipſe *Aſcites hydrops*, aut in aliis *hectica* febris, introducatur. Tanto propius autem *turbationi*, febrem talem admovet, malum patientis *regimen*. Quando ille, ſub *paroxyſmorum* æſtu, impatienter, atque ita *intemperanter* ſeſe gerit; ut vel *refrigera-*

rationibus immodicis externis, vel *frigidi potus* ingurgitatione, indomitum ſe gerat: Vel ſub *declinatione* æſtus, prærnaturè, à quiete usque ad *plenum* paroxyſmi exitum longe utilius ſervanda, ſeſe proripiat, vel ad minimum illo quoque tempore, *refrigerationi* potiùs indulgeat, quam ut *moderatè* has etiam *reliquias*, & *intepeſcentis* caloris ad naturalem gradum reditum, patienter ferat & expectet.

VIII.

Aut quando etiam, contrario modo, *æſtum* febrilem ſpontè exardeſcentem intempeſtiva ſolertiâ, non tam *tolerare*, quàm *augere*, ſuſcipit, *coacto, poſitivè* concalefaciente, regimine. Nempe *intempeſtiva* ad illud tempus, intentione, *ſudorem* non ſolùm *promovendi*, quam *plane producendi*. Unde jam *ſponte* ipſius Febris, cooriens *æſtus*, (qui anteà in hac vividior eſſe ſolet, quam, *legitimè*, in quacumque alia,) præter omnem *rationem* æque, ac *utilitatem*, immò ipſam usque *tolerantiam*, *immodicè* exaggeratur: *Capitis dolores* vehementer exaſperantur, immò vel ipſa *mens* aliquando obturbatur: quin *reſtagnationibus* immodicis, per talem turgefactionem ſanguini inductis, *inflammatorias* ſtaſes circa interiora fieri, ſi non æque ſolitum aut familiare, tamen nec etiam rationi contrarium aut impoſſibile eſt factu. Certe, ſimpliciorem Tertianam, immoderatis talibus (tanto magis autem per calidiora *medicamenta*) exagitationibus, in *plethoricis* corporibus, ad minimum *nothum*, aut *compoſitum* typum ſubire, nequaquam pariter rarum aut dubium exemplum eſt. Quin immò, ne illud quidem rariſſimum, ut planè *acuta* febris, (quamquam vix *ſincera*) imprimis mox *ab initio* ita perturbatæ, Tertianæ, ſuperveniat.

IX.

Denudationem impatientem ſolorum *crurum*, (clandeſtinam inter adſiſtentium curas) in medio aut increbeſcente "*æſtu*, diuturnam, ad notabilem perfrigerationem talis mem-"bri, notabiliter *turbaviſſe*, & *deteriorem* reddidiſſe, febrem

"ta-

"talem, anxias anguſtias præcordiorum, flatulentias tormi-"noſas, ſpaſticas importunas moleſtias, capitis graviora pa-"themata, induxiſſe: Immò in delicatioribus & mollioris "habitus ſubjectis, inflationes pedum: ad minimum autem "diuturnos & pertinaces languores, & ὀϛεόκοπον laſſitudi-"nem, produxiſſe, non ſemel obſervatum eſt. Quod quidem tanto certius metuere oportet, in quibus jam alia mala *prædiſpoſitio* morbida præceſſit: & *refrigeratio* illa, per neceſſitates *accidentales*, cum *humectatione* conjuncta fuit.

X.

Quid, quod etiam *Tertiana* Febre correptis, de reliquo à *vomendi* promtitudine valde alienis, Tertiana Febris veluti ordinarie multò incommodiùs cedit, & tanto facilius *turbidiorem* genium capeſſit, ſi medicatio, minus prudenter, ad hanc peculiarem circumſtantiam reflexa, ſuſcipiatur.

XI.

Ita etiam malè propriis ægrorum talium auſibus, ſine prudente diſcrimine majoris aut minoris *ſenſibilitatis* corporis, aut *proportionis* talium mediorum, *Empirica acriora & calidiora* remedia, intempeſtive & intemperanter in abuſum trahuntur. Qualia ſunt *piper* cum *ſpiritu ardente* ingurgitatum; & Circumforaneorum ille pulvis è *calidis* radicibus, herbis, & ſeminibus, Sieben und ſiebenzigerley Pulver, affatim ingeſtus: imprimis *ineunte* paroxyſmo, & Regimine *diaphoretico* inſuper affectato. A quo errore & aliàs anxiam turbulentiam, & νοθεῖαν, & plane *hecticum* quid eveniſſe, aliquoties obſervare obtigit.

XII.

Immò etiam nimis ſuperſtitioſa, ſive ſponte ægri, ſive ex mandato minus diſcreto, *abſtinentia* ab omni *potu*, ſub *æſtu* paroxyſmi, in *Plethora* ſanguinis jam ante minus ſufficienter *diluti*, *turbare* ſimpliciorem atque mitiorem febris hujus indolem, valet. Tanto magis autem, quando inſuper ante dictæ turbulentiores ejuſmodi exagitationes *æſtus* febrilis,

conjunguntur: ſive *remediis* calidioribus, ſive *regimine* nimis calido, ſive utroque.

XIII.

Certius autem atque graviùs, obtingunt non *turbationes* ſolum, ſed plane *corruptiones*, huic febri, per medicationes ſine *methodo* atque ratione adhibitas; quantumcumque de reliquo, nempe ſub *prudente adminiſtratione*, utiles atque efficaces: nedum majore jure *ſuſpectas*, atque juſtius reprobandas. Ita enim, primo loco, *Vomitoria*, tamquam ſimpliciter *Empiricè*, ſine diſcrimine *opportuni* & *maturi* temporis, *roboris* ægri, *facilitatis* ad vomendum, prægreſſarum ingurgitationum & intemperantioris *diætæ*, temere cuilibet Tertianario ægro ingeſta, potentiam illam ſuam *turbandi* hanc febrem, nequaquam ita raró ipſo actu & effectu demonſtrant. Ubi etiam ipſa *ἐνέμεσις*, & cum hac concurrens in ipſo patiente *propenſio* ad vomendum, ſanæ rationi prudentem diſcretionem ſuadere debent. Quamvis enim rectiſſimè ab omni ævo conſentiant Medici Practici, quod *natura utiliſſimè ducatur*, *quorſum vergit*, atque ſponte ſua inclinat: tamen nullus talium probaverit, nedum juſſerit, ut *inclinationem* talem ſeu propenſionem jamjam emicantem, importuniore exagitatione ad *exceſſum* incitare, æquum ducatur. Imprimis, quum in hoc etiam negotio, magnoperè diſtingui debeat *facilitas* ad vomendum, cum *habilitate materiæ*: & *conatus* quidem vomendi, das Würgen, & *effectus* vomendi, das würckliche Erbrechen. Dum *illud* ſatis ſæpe ſeſe exſerit, ſine juſto ſucceſſu; nempe *materia motui* tali nondum ſatis obſequente, adeoque fruſtra ſuſcipiendo nudi *motus* talis incitamento, jam ſponte, per *materiæ* proportionatum obſequium deficiens, *intempeſtivo*.

XIV.

Ex adverſo verò, quando etiam adhuc minus tempeſtivus ejusmodi vomendi *conatus* probabilis videtur: propter concurrentem velut ordinariè graviorem atque anxiam mo-

le-

leſtiam *cardialgicam*, cum *præmaturis* talibus inanibus conaminibus; *cohibitio directa* talium conaminum, imprimis per *adſtringentia*, aut intemperantius *opiata*, *turbat* itidem febrem: quum potius, *materiæ* quidem, per *incidentia, digeſtiua*, atque *abſtergentia: tono* verò ventriculi, per moderatiora *ſtomachica*, longe conſultius atque efficacius ſuccurratur.

XV.

Neque vero diſpar ratio eſt conſilii, *evacuationes Catharticas* Tertianæ Febri adhibendi; quandoquidem hoc ipſum etiam cœptum, ſi non *turbidè* procedere atque ſuccedere debeat, diſcretionem hanc, habilitatis *materiæ* ad *motem* dijudicandæ, & *motus* ipſius concitandi, ſemper utique pro fundamento agnoſcere debet. Siquidem aliàs hîc quoque, præſertim *importunioribus* Catharticis, *turbas*, neque contemnendas illas, injicere contingit, imprimis *Autumnali* tempore, ut è Tertiana in *Quartanam*, aut in *pedum inflationes*, fiat tranſitus; & tanto facilius quidem hoc poſterius, ſi magis *Empirica*, imaginaria *methodo*, poſt *provocatas* tales evacuationes, (ſed verum morbi fomitem non adſequutas) mox ad *ſuppreſſionem* totius febris tranſeatur.

XVI.

De qua quidem *præmatura ſuppreſſione* nequaquam contemni meretur ipſum vulgi, (nempe per ſimpliciorem obſervationem eruditi, & experimento in oculos incurrente cautioris,) judicium: Man ſolle das Fieber nicht zu geſchwinde vertreiben. Nempe illud utique ſatis compertum habentis, quod ipſa Tertiana Febris, dummodo non *turbata*, nihil æque *ſonticum* portendat, aut parturiat: quin illam moderatiùs perpeſſi, ad priſtinam *integram* & *ſinceram* ſanitatem paſſim revertantur; Unde alterum vulgi veluti proverbium natum: Wenn man das Kalte nur recht überſtanden, und außgewartet habe, werde man recht geſund darnach. Dum ex adverſo, à *præmature ſuppreſſa* tali Febre, ſi nihil aliud, pro ſuo ca-

ptu,

ptu, tamen diuturnos languores ſatis animadvertant, unde ulterius effatum: Man müſſe es hernachmahls nur deſto länger ausſiechen, oder außkrancken. Quæ certe populares obſervationes ſæpe numero longe plus practici uſus in receſſu habent, quàm pluſculæ *rariores*, obſervationes, ſi ab imperitis & ἀπράκτοις, non ut *rariores* conſiderantur; ſed mox ad intempeſtivam *univerſaliorem* explicationem, atque adplicationem nude Empiricam, imprudenter transferuntur. Quæ res, quantum à dimidio propemodum Seculo, *Theoriam Pathologicam* atque *Therapeuticam* afflixerit, ingens certe operæ pretium reddit prudentius perſpexiſſe.

XVII.

Quemadmodum autem *intempeſtivis* evacuationibus *Emetico Catharticis*, legitimus, tranquillior, atque ordinatior progreſſus & decurſus febris, tamquam craſſo quodam modo, *turbatur:* ita nihilo tamen minorem efficaciam etiam habet, Evacuationis *Diaphoreticæ*, ſ. *concitatio* atque provocatio imprudentior & intempeſtiva, ſ. decentis atque tempeſtivæ, *neglectus*, aut plane *cohibitio*. Ex priore enim, pullulat non ſolum ipſorum Paroxyſmorum acerbior *æſtuatio*, cum *Cephalalgiæ*, anxiæ *anguſtiæ*, *impatientiæ* caloris excedentis, *ſitis, inquietudinis* in artubus, exaſperatione: Sed fit etiam, ut vèl plane nullus *ſudor*, ne quidem juſtiore deinde tempore, obſequatur, vel, ſicubi ita *præmaturè* ſudor expellatur, neque juvet aut ſublevet patientem, ſed fatiget potius & delaſſet, neque ſervet communiter modum, ſed ſudent patientes immodicè. Immò ſternit hæc inconſiderantia viam, in *ſpongioſioribus*, ad *inflationes* œdema τῶδεις, *apoſtaſeos* aliqua ratione: quin apud cujuslibet texturæ ægros, *diuturnis* artuum languoribus, & ὀςεοκόποις laſſitudinibus, anſam præbet, quod vulgus notat formula: Das Fieber ſey in die Glieder geſchlagen. Quorſum referendæ ſunt Ataxiæ, jam ſuprà, de *æſtus exacerbatione*, notatæ. Quid, quod hac

hac ipſa *turbatione*, febris hæc ad ſolitò longiorem durationem atque pervicaciam deducitur.

XVIII.

Acriùs autem fere, quàm errores tales circa evacuationes augendas, *turbat*, & pervertit febrem, *proportionatarum* evacuationum, *quantitate*, *loco*, atque *tempore*, convenientiorum, *cohibitio & repreſſio.* Ubi, quum de *Vomitu* & *Catharſi* jam aliquid dixerimus, venit adhuc notandum de *ſudatione* tempeſtiua, perperam *impedita*; quod patientes, ſeneſcente jam febris reliquo vigore, itidem unum è *duobus* incommodis, immò potius è *tribus*, inde reportent. Dum nempe (α) ab hoc errore, tota febris *diuturnior* atque *pertinacior* evadit: (β) *languor*, *gravitas*, *tenſiva laſſitudo* in artubus, etiam ceſſante jam febris *typo*, diu patientem ad huc obſident: aut (γ) ſic affectis, poſtea per pluſculum temporis, *ſpontanei largi ſudores* eveniunt; qui, vel quoties *liquida*, imprimis *calida*, adſumunt, ipſis citò erumpunt: vel ſimulatque *obdormiſcunt*, & quamdiu dormiunt, diu æque atque noctu, extra aut intrà lectum, copioſe emanant: & non ſolum re vera laſſant ægrum, ſed familiariter etiam, metu gravioris & altioris periculi macerant. Tantò magis, cum hæc talis nimia *propenſio* ad ſudandum, vix umquam reliquam *totam* conſtitutionem integræ ſanitati conformem, comitetur: ſed ſemper adhuc aliquid *lenti* febrilis genii recondere videatur, tam *virium* corporis, quàm *alacritatis animi* intuitu, & *adpetitus*, quieti *ſomni*, *ſiticuloſitatis*, aut ad minimum *humiditatis* oris, quin & *alvi*, à ſincera ſanitate ad huc diffidentibus defectibus.

XIX.

Quamvis enim minus forte, quàm bene multi alii, ignoremus, quod hic *ultimus* affectus, poſt typum febris *conquiniſcentem* ita adhuc luxuriantis *ſudationis*, non tam familiariter *legitimis* Tertianis, veſtigia legere ſoleat: & quidem ex allegato præſertim errore, legitimos *tempeſtivos* ſudores

 ne-

negligendi & ſufflaminandi: non tamen ita alienus eſt etiam à *legitima* Tertiana, imprimis in conſtitutione *plethorica*, & reliquo febris *typo*, ſatis *ordinatè* atque tolerabiliter progreſſo. Quid vero, quod etiam hic error, in *feruidiore* ſimplici Tertiana, per totum decurſum, immò per importuniores *priores* paroxyſmos admiſſus & continuatus, ſimplicem non ita raro in *compoſitam*, aut certe *degenerem*, transformare, obſervari poſſit.

XX.

Tanto certius autem occurrent ſolertiori obſervationi, illa exempla, quod ab hoc defectu, de cetero ſatis recte decurrere & requieſcere viſa Tertiana Febris, levioribus occaſionibus, imprimis à *ſenſu* frigoris ambientis, denuò cooriri ſoleat: & quidem magis magisque à ſincera *ſimplicitate* deflectente modulo; immo, ſi nihil aliud, certe majorem *pervicaciam* ſervante, nec etiam reliquæ *Therapiæ* Tertianæ legitimæ, amplius l. exacte quadret, l. obſequatur. Et tanto magis hoc quidem, quo magis pertinacia talis in *conſuetudinem* velut adducitur.

XXI.

Egimus huc usque de *diverſis*, tamquam per particulas, *viis* atque *modis*, febrem Tertianam *turbandi*; & hujus turbationis ulterioribus *deterioribus* confectariis. Supereſt durior nodus, nempe *totius* febris in diſcreta occupatio & *ſuppreſſio*, intempeſtiva atque *præmatura*; Ubi inter alia ſcandala, quæ peſſima Polypragmoſyne, & libido alienis negotiis atque officiis ſeſe immiſcendi, ad improbiſſimos talium auſuum effectus, jam pridem publica deteſtatione notatos, ſupererat, ut ex illa officina etiam procuderetur medium tale, ſanitatem hominum in varia, & paſſim graviſſimè ſontica pericula atque damna conjiciendi: Et quidem adhuc ſub perſonâ, ſcenam odioſiorem reddente, turpis *lucri* captandi, ſub *privilegio* hujus nundinationis. Durius ſonare videtur Apoſtoli effatum, quando *furem*, *homicidam*, & *alieno officio* ſe-

ſeſe ingerentem, in eamdem tribum conjicit: ſed nimio certe durius, cuique bono, videbitur, harum rerum culpam velut uno eodemque actu in ſe admiſiſſe. Quid enim, ſi inhoneſtum illud *pretium* ſpectetur, quo ſub primo arctiore adhuc privilegio, palmare hujus furfuris remedium divenditum eſt, de bona fide hujus *lucri*, in animum venire poterit? Quid, ſi de damnis, in *ſanitatem* atque *vitam* hominum inde redundantibus, bonæ fidei æſtimatio inſtituatur? Dicent: At bonæ fidei fuit bona *intentio*; dum malorum eventuum talium ignari fuerunt, & meliorum ſecuri, propolæ, immò monopolæ. Quid autem aliud hoc erat, quam temeraria in *alienum officium* ingeſtio, & rei, longe circumſpectius examen promerentis, ignorantia nimis quàm vincibili, in ſcopum à ſuo officio alienum, intruſio: & quidem ſub odio illo intemperantiſſimi *lucri*.

XXII.

Habent tamen illi, ſepoſito omni dubio, quod regerant. Invenit artificium hoc univerſalem adſenſum: adeoque approbat, vix non totus, directe *officium* profitentium chorus, ſaluberrimam hujus remedii efficaciam: & ſi quid utique hîc peccatum eſt, nimio plus, decurſu temporis ab aliis, quàm iſtis, factum hoc eſt, & patratum. Sed quid dicit Apoſtolus: Per unum hominem peccatum introductum eſt, & per peccatum mors; & quamvis utrumque ad omnes homines perpetraverit: certe tamen gravius atque pejus egit, qui primus introduxit; absque quo ſi fuiſſet, nec ultra dimanare contigiſſet. At quis eo ipſo etiam ſuſceperit omnes alios excuſare; quis autem etiam ſuſceperit, ſine fructu accuſare? Satis eſt rem ipſam loqui: id unum ſatis eſt meminiſſe, judicia Dei Abyſſum eſſe.

XXIII.

Enim vero ſatis erit, improvidorum atque temerariorum auſuum, fucos atque larvas, breviter & nervoſè excusſiſſe. Excuſatio, qua malam ſuam cauſſam pervicaciſſimè

"tuentur, *Corticis Peruviani* Patroni, nititur illa adſertione, "quod utique remedium hoc, innumero, & inſuper conſtante, "experientiæ ſuffragio, Febrem Tertianam ita profliget, ut "immanis ægrorum numerus produci poſſit, qui hujus uſu, "ad plenam ſanitatem reſtituti fuerint. Audeant autem ne-"gare, pro reliqua ſua confidentia, quod etiam numerus ſatis immanis, ſi eventuum dignitas imprimis æſtimetur, in *gra-viſſima* inde mala, & *ineluctabilia*, prolapſi ſint. Statim dabimus vades, quos non auſint, ne ejurato quidem pudore, rejicere. Unde eſt, ſodes, quod ipſe populus, remedio huic paſſim graviſſimè diffidit? A *perſuaſione*? Quotusquisque autem eſt, qui *diſſuadet*? & quem audire ſolet populus, *u-num*, contra tantum numerum, in unam adfirmationem conſentientium? Deprehendes, non à perſuaſione, ſed à *triſti experientia, damno ſuo*, ſapere didiciſſe.

XXIV.

Mollius itaque loquuntur alii, & ipſi infauſta experientia moniti; diſcretionem adhibendam eſſe, poſſe certe peccari, immò ſolere: neque injuſtam eſſe indignationem; Sed iniquius futurum, propter *abuſum*, *uſum* tollere, & quod *ſe-cundum quid* illud meretur, *abſolute* improbare. Modeſtia, ubi locum invenit, in promtu eſt viro bono. Proponimus itaque, ita moderatioribus, ſaltim hoc problema: "Reme-"dium, quod magna diſcretione atque circumſpectione indi-"get, adeoque tàm propinquum eſt *abuſui* gravi, quàm legi-"timo *uſui*, juſtumne ſit & æquum, illis laudibus condeco-"rari, quæ longe certiorem irritent abuſum, quam legitimum "uſum? Liceat geminum adjungere: Unde factum videri "poſſit prudenti arbitro, ut *abuſus* ille, tam ſæpe noxius, eo "usque increbuerit, ut hodie ne quidem ingens jam *adſen-"ſus*, de neceſſaria prudentia & diſcreta moderatione circa "*uſum* hujus remedii, non valeat illud amplius extorquere "è manibus innumerorum temerariorum graſſatorum, Em-"piricorum, mulierum, veterinariorum, circumforaneo-

"rum,

"rum, balneatorum, tonſorum, atque Seplaſiariorum, im-
"mò, pudor! Medicorum: per inſcitiam & ignorantiam, &
"gentilem his tribulibus temeritatem, manifeſtò abuſus potius, quam uſus, compotum. Proferant his *problematibus* reſpondentem ſolutionem: Suppeditent cordatum conſilium, quomodo rei ita in anguſtum deductæ, ſubveniri poſſit, ut certior ſpes ſit, (quæ eſt anima boni conſilii,) *effectus*. Conſiderent, ſit ne fiducia juſta, illos *diſſuadendo* profecturos, quorum totus ferè ordo, ſuaſor atque auctor fuit. Quam aliam vere ſalutarem ſpem concipere poſſint, præter *unam* illam, quam nimio certiorem jam notavimus, ipſius potius *populi*, quam in quidvis audaciſſimorum, Empiricorum, experientiam, numquam in id conſenſurorum, quod *Diogenes* petebat, ut cum votivis tabulis, à *naufragio* ejectorum, conferatur numerus *iisdem navibus ſubmerſorum*.

XXV.

Quid autem, pro candore, quem de ipſis nobis pollicemur, ad illud dicent: "Si Febris Tertiana, undique ſecura
"methodo, & remediis innoxiis, ſanari poteſt; quo jure re-
"currere fas eſſe poſſit, ad remedium, cordata ipſorum con-
"feſſione, ita ambiguum, ut in eo utique haud difficulter er-
"rari & offendi poſſit? Dixerint, *breviore* ſimul atque *certiore* efficacia, *corticem* hunc coërcere febrem, quam ullum aliud remedium. Sed facile animadvertent, quod hæc ipſa ſit præjudicialis illa quæſtio; an febris talis, iterum dico, *juſtæ* atque *efficaci* alii methodo adhuc refractaria: adeoque nondum ſatis ſubactis, veris ejus *materialibus* cauſſis, *ſupprimi* atque *cohiberi* debeat, aut æquo jure poſſit; ſine gravi periculo, à *retenta* tali *materia*, cohibito ſaltim *motu* & *progreſſu* ejus *expulſorio*, non fruſtra metuendo. Si verò ſolùm ita velut in *ſubſidium* reſervare hunc *corticem* contendant, ut tandem, tamquam *certiore* remedio illo, egregie proficere ſperent; Quamvis hic etiam ſumma certè diſcretione opus ſit, ad modo commendatam difficultatem recte & ſin-

ſincerè tollendam; & dijudicandum, ubi revera febris talis, ſolo *motu* adhuc inſultet, *materia* vel nulla, vel ſatis *proportionata*, non amplius peccante: Tamen neque tanti eſt *neceſſitas* hujus *corticis*, etiam in tali caſu, quin ejus efficacia, tantopere animos faſcinans, compenſari poſſit aliis remediis, ne latum unguem concedentibus, hoc ipſo effectu, huic *cortici*: Interim in eo differentibus, quod non tam facile omnibus Empiricis in manus cadere poſſint, ſi modo prudentes Medici eâ cautione utantur, ut ne quidem ſciola illa turba pharmacopæorum famulitii, comprehendat, quo proprie *ſcopo* atque *fine*, in talibus caſibus, hoc remedii genus, præſcribatur.

XXV.

Nam, ut ad noſtrum utique negotium revertamur, illud ſatis certum & nemini amplius circumſpecto & perito Practico ignorandum, eſt, quod hujus *Corticis abuſus*, ita plane in vulgus effuſus atque diffuſus, & *certiſſimus*, & *promtiſſimus* & *frequentiſſimus*, graviſſimorum quorumlibet noſtræ conſiderationis affectuum atque effectuum, ſit architectus. Ita enim, quàm mala fide *cortex* hic febrem *ſupprimat*, ſimplicisſimè ex eo colligi poteſt, quod non ſolum valde familiariter, febris per eumdem curata credita, *denuò* cooriatur atque redeat: ſed hoc tanto magis atque certius, quando ſimpliciter *cohibitorius* & *adſtrictorius* ejus effectus, (quem præſentisſimè & manifeſtisſimè *alui ſtipatione* exſerit,) remedio quocumque huic effectui contrario, v. g. *purgante*, minuatur aut diſſolvatur; adeoque *materia* temere retenta, qualitercumque iterum commoveatur. Adeo, ut in rei veritate, à nulla alia, modo non ſimpliciter hujus æmula, methodo, tam facilis *relapſus* hujus febris, contingere usquam obſervetur.

XXVII.

Qua de re dicendum adhuc aliquid omninò erit: de *methodo*, inquam, efficaciæ hujus *corticis* æmula. Quis enim

enim tam blennus eſt, ut illud pervidere non poſſit, quomodo peſſimè collocata illa ſagacitas, de *efficacia* remediorum, ſimpliciter *effectui* illorum quadrante, *Therapiæ* Medicæ calamitoſam illam perverſionem conciliaverit, ut neglecta prorſus morbidarum *cauſſarum*, ad ſuos effectus edendos, *verâ* energia, & nihili æſtimata *ſincerâ* veritate *effectuum*, ad *fidam*, *plenam*, & *conſtantem* curam morborum ſufficientium: Si modo quidquam quemquam, quantumcumque *malè fidum*, *temporarium*, *palliativum*, effectum præſtare adparet, ſtatim inutili verborum pompa, & inani ſolertiæ oſtentatione, properetur, ad declarandas non ſolum *cauſſas* effectuum horum, ſed, qui eſt mali fundus, *generaliſſimorum*, temere & mala fide pro *utiliſſimis* ebuccinatorum: non vero *ſpecialium*, modò nominatorum, ut *ſuperficialiorum*, *tranſitoriorum*, *palliativorum*, & ad *ſummam* negotii, male fidorum. Quem vero cordatum harum rerum æſtimatorem fallere poteſt vera cauſſa, unde hi errores in Medicam *Therapiam* irruperint? nempe è male collocatis, imò ſubinde male intellectis, *generalibus* & *confuſis*, *phyſicis*, & *trivialibus chymicis*, fragmentis, evanido ſtudio conquiſitis: *imperitia* verò *practica*, tam *hiſtorica*, veræ *indolis* atque *ætiologiæ*, quàm *Therapevtica*, *fidæ* curationis atque ſanationis, morborum.

XXVIII.

Quod ne temere aſſerere videamur, quis, quæſo, cordatus Vir, ſi I. è ſolida *Pathologica ætiologia*, (è vera, nihil manca, & nulla circumſtantia concluſionem fallente, morborum *indole*, haurienda,) perſpexerit, quod in febribus, non ſolum *motus* extraordinarii, (nempe reſpectu œconomiæ corporis, nullis impuritatibus gravati,) ſed ante omnia, *materia*, *per* aut *propter* quam *motus* tales cooriuntur, præcipuam conſiderationem ad ſe vocet: II. E vere *ſcientifica Therapia*, *methodum* agnoverit, quod ante omnia *materiarum* talium, ſive *correctioni*, quoad ejus fieri poteſt, ſive

op-

ordinatæ, atque rectè *maturæ*, *emotioni* earumdem è corpore, adeoque hujus ab iſtis *depurationi*, & repurgationi, omnis intentio adhibenda veniat. III. Ex ipſa debitè circumſpecta *Practica* obſervatione, viderit, quod iſtius furfuris artificia, non ſolùm perverſa ratione hic incedant, *materiam* non attingendo, *motus* autem ad hujus eliminationem collineantes turbando; ſed etiam, *tot exemplis*, didicerit, quod effectus horum remediorum, non ſolum *inconſtantia maleſidus*, ſed etiam *deteriorum* ulteriorum malorum eventuum ferax, inveniatur: Quis, inquam, cordatus vir, curioſitatem ſuam non impendet, non tam ad detegendam cauſſam, quamobrem hos adverſos effectus medicamenta talia præſtent: ſed, tamquam in re bene geſta & gerenda, talibus etiam alia *parallela*, pari *infido* effectu pollentia, adhuc ſubrogare, & ad latus ponere, in animum inducet? Unde apodictica certitudine pollere, ſecuri ſumus, noſtram adſertionem, quod, quicumque hoc faciunt, *imperitia* dictarum rerum, nempe verè *medicarum*, peccent: quum profectò, ſi hoc non eſſet, longe adhuc odioſiori culpæ ſeſe alligarent.

XXIX.

Quem verò peritum fugit, quod jam à longo retrò tempore, vel inter ipſum vulgus, ad profligandas *Tertianas*, celebratum fuerit, *Quinquefolium* cum toto, *Tormentilla*, aut *Radices* harum; paſſim etiam *Plantaginis* radix, & *Polygonum* ſeu *Centumnodia*: nempe omnia *adſtrictorio-ſuppreſſoria* efficacia, *Cortici peruviano* parallela. Niſi quod *largiores* talium doſes, ævum ad palatum ægrorum ſeſe acommodans, & ſuccinctis præbiis intentum, diſſuaſiſſe videantur talium uſum, & parvis doſibus parem effectum pollicentia *adſtringentia*, *Martialia*, *alumen*, & ſimilia, ſubſtituenda ſuaſiſſe. Interim, dum nec ipſa *Chin china*, ferè aliis, quàm *quantitate* nauſeoſis doſibus, uſurpata, expectatum illum effectum edat; quid attinebat, vel illi tantum-

eundem indulgere, vel in ejus locum ſuccedanea talia ſubrogare? Profectò, uti Vir prudens, præſertim in negotio non contemnendi momenti, nihil negligere debet, quod ad ejus uſum inſerviat, ita neque fallere debet ejus circumſpectionem, obſervatio illa, quod utique nec ipſum vulgus, notiſſimis illis ſibi remediis, facile *uti* aut *abuti* obſervetur: quamobrem autem, quæſo; niſi quod ab illis inconditos eventus paſſim expertum, illis non temere fidere didicerit. Quæ certè res tam in *uſurpandis*, quàm *ſubrogandis* paris culpæ artificiis, cur non tantò cautiores reddat, qui immenſum quantum prudentiores eſſe præſumuntur, quorumlibet æquorum arbitrorum judicio permittimus.

XXX.

Sicut autem hoc artificium, immò verius & bono jure meritoque ſuo dicendum, *artis vitium*, maxime propterea, præcipuam conſiderationem meretur, quia nullo alio, neque *certius* & *facilius*, neque hodie fere etiam *frequentius*, Tertiana febris *turbatùr*, & *corrumpitur*; nec etiam vera *ætiologia* hujusmodi mali effectus, ſimplicius atque facilius, in ullo propemodum alio erroris genere, monſtrari atque comprehendi poteſt; nec proinde etiam & faciliùs evitari poteſt, & juſtius debet: Ita alterius adhuc, inter hodiernam licentiam, deteſtante jam olim Plinio, *per mortes experimenta faciendi*, hinc inde temerariis Empiricis adhuc familiaris, &, pro more talium, vix extorquendi, remedii, ne ipſa *allegatione* peccandi occaſio, per accidens præbeatur, ne quidem mentionem facere dignum ducimus, quum præſertim D. D. Præſes hanc rem latius jam egerit, inter obſervationes, Menſe *Novembri* 1698. propoſitâ. Et prudentiſſimè certè, & cordatiſſimè, *Spartanos* interrogatos, quamobrem Legibus ſuis, nullum adverſus *parricidium* ſupplicium ſanxerint? reſpondiſſe memoriæ proditum eſt, quod tale crimen à ſua gente committi poſ-

ſe, non crediidiſſent. Unde optandum profectò eſſet, ut non ſolum inter homines, ſed plane pro bene moratis, immò doctis, haberi contendentes, ne dicam Chriſtianos, flagitioſa talis temeritas, ne credi quidem poſſet, nedum argui & notari deberet. Unde pedibus certè, quod ajunt, in ſententiam imus Celeberrimorum Virorum, in allegata obſervatione, cum debito honore laudatorum, Excell. *Roſini Lentilii*, de hoc auſu eloquentis: *Prudens Medicus, & conſcientiæ ſuæ ſtudioſus, ab his ſibi cavebit.* *B. Joh. Jac. Wepferi*, ingenuè fatentis, *ſe ab uſu ejus abhorrere, quantumcumque etiam præparatum, aut, neſcias quomodo, fixatum, deprædicetur:* & denique Dn. *Crugeri* verbis: *quæritur, ſi nonaginta novem tali remedio contingeret à Quartana liberari, Centeſimo autem moriendum eſſet, an tali remedio, ſalva conſcientia, Chriſtianus uti posſit?*

Ἀλλ' ἤτοι μὲν ταῦτα Θεῶ ἐν γούνασι κεῖται.

XXXI.

Progredimur igitur potius, tam ad *Theoreticam*, quam *Practicam* demonſtrationem, quod hujus generis *turbationes*, atque *corruptiones* ab hactenus allegatis *anomalis methodis* atque *remediis*, revera non ſolum per *fallaciam* quamdam *non cauſſæ ut cauſſæ*, ubi obtingunt, eveniſſe videantur, & *ſpeculabundâ* opinione atque interpretatione judicentur: Sed in rei veritate, & *poſſint*, & ceteris paribus, & facile dabilibus caſibus atque circumſtantiis, *non poſſint non* hoc efficere. Certè, ut nihil facilius, per *intellectus* humani æque, atque *voluntatis* originariam labem, latius diffundi & extendi ſolet, quam *errores*: Ita, cui alteri rei æquiore jure tribui poterit, etiam hæc, Febrem *turbandi*, atque *corrumpendi*, certior culpa, quam *neglectui* ſolidæ contemplationis atque Pathologiæ, *Febris*; adeoque erroneo conceptui de vera ejus indole atque conſtitutione. Suo utique loco atque fato relinquenda hic venit illa, ut vulgò ajunt, temporum injuria, qua factum videri posſit, ut

ab

ab antiquiſſimis temporibus, in hunc usque diem, tanto magis autem poſtremo hoc ævo, magno conatu, in veriores rerum cauſſas diligentius inquirere profeſſo, hanc rem, e manifeſtioribus obſcuritatibus, & paſſim frivolis tricis, in clariorem lucem prodire nondum obtigerit. Antiquisſimi quidem, indice partim, partim teſte, *Hippocrate*, ſub hiſtoricis illis *Criſium*, quin *Eccriſium*, *febrilium*, adnotationibus, ſtraverunt jam viam poſteritati, generaliore illa ſua agnitione, quod *Criſes*, ſint *effectus naturæ, propria ſua energia cum morbo concertantis & pugnantis.* Quod tanto majorem conſiderationem meretur, quàm nulla difficultate ex *Hippocrate* colligere liceat, quod tanto numero paſſim ab ipſo memoratæ *criſes*, potius ſub talium morborum decurſu, *ſine artis* concurſu, quàm cum hoc, eveniſſe ab ipſo obſervatæ ſint: aut, ſi cui contrarium placeat, tanto certior ratio inde peti poſſet, cur in familiari, ejus temporis, uſu *Veratri*, (vehementibus *vomitibus fauces, collum, caput*, percellentis,) tam frequens, ut propemodum apparet, obtigerit *Anginarum* & *Parotidum* in acutis febribus ἐπιγένεσις. Niſi quod *Hippocrates* remedium hoc ad tales febres vix uſquam laudet: quamquam hoc etiam, ſi ſuſpicionum incideret ſcrupulus, vel propterea *omiſiſſe* videri poſſet, quod harum rerum colluſionem ipſe quoque ſuſpectam habuerit. Enimvero, quod alibi etiam docuimus, ſi *Hippocrates*, tum alibi paſſim, tum imprimis *Epidemicorum* libris, non tam ſolum cordi habuiſſet, *pauciores* hiſtorias adnotare, ubi in *Epidemicis* febribus, deteriores quædam, pejoris *Eccriſeos*, aut *Apoſtaſeos*, epigeneſes obtigerint: Sed potius, quomodo magno numero eadem febre correptorum, non tam ad *mortem*, quàm etiam ad *ſanitatem* reportatam, eædem proceſſerint, & exiverint: ut ibi non injuria loquuti eſſe nobis videmur, *aurei* potius eſſent hi libri, qui ita, uti jacent, quaſi *plumbei* dicendi videntur. Interim ſarcire poterat, & hodie-

que certe poterit, defectum hunc, prudente ejus agnitione occurrens occaſio, locupletiſſimis exemplis illum corrigendi.

XXXII.

Qua nempè contemplatione, cum debita conſiderantia inſtitutâ, nulla ſanè difficultate dilucescet, quod hujusmodi febres, & ipſa, de qua nobis ſuſceptus eſt ſermo, *Tertiana*, (ut etiam latius & ex inſtituto, propria Diſſertatione de hac Febre, tamquam omnium reliquarum paradigmate, monſtratum eſt,) univerſis illis diverſis humorum *reſtrictionibus* & *commotionibus*, quæ *Paroxyſmum* proprie formant, nihil manifeſtius agitet ac intendat, quàm *materiæ* morbidæ, imprimis in hac febre, *Ventriculo*, aut *proximis viis*, inhærentis, partim *diſpoſitionem* ad excusſionem, partim actualem *eliſionem*: partim denique tàm *qualitatis* ſanguinis, circa iſtam primam contentionem, diu intra magna interiora vaſa reſtagnando lenteſcentis, fortiore circulatione, debitam iterum *attenuationem*: quàm *quantitatis* ejus, hoc ipſo fortiore locali atque inteſtino motu *colliquatorio*, *imminutionem*; Unde *Plethoricis*, pars paroxyſmi *æſtuoſa*, & importunior, & imprimis longior, obtingere obſervatur. Sicuti denique, ſub *finem* paroxyſmorum, legitimè, ſpontè ſuccedentes *ſudationes*, *ventilationem* tenuioris ſeroſæ, ſed & *orgaſticæ*, portionis, ſub diuturno illo, juxta localem, inteſtino, *æſtuoſo* motu extenuatæ & exagitatæ, utiliter abſolventes.

XXXIII.

Quæ res uti *phyſicò mechanicam* aptitudinem atque efficaciam, ad effectus ſimiliter *phyſico-mechanicæ* neceſſitati & utilitati quadrantes, manifeſtò habet; interim debito & proportionato *moderamine*, tamquam vere *organicâ* proportione, *dirigenda* & *regenda* venit: ita certe *ars* nullum alium ſcopum ſibi hic præfigere debet, quàm ut ante omnia *materiæ diſpoſitionem*, ut *motibus* illis *eliſoriis* ſan-

tantò minus negotii faceſſat, quoquo modo juvet & promoveat; ſiquidem hoc unum utique eſt illud præcipuum, quod *Ars* habere ſive poteſt, ſive debet, ut *materias motibus* expurgatoriis magis obedientes reddat; dum interim *natura* ipſa, nihil niſi *motibus* peragere compos, ſubinde per longiores atque operoſiores ambitus & ambages, hic incedere atque procedere neceſſe habet, ut *motibus* variis, ad materiam *mobilem* reddendam, connitatur. Quando vero *Ars* hoc ſuo ſcopo, *materiarum* intuitu, potita eſt, tunc demum conſiderare integrum eſt, quomodo reliquis ſpontaneis naturæ conatibus, ad illam *emovendam* congruè collineantibus, vel indulgere conveniat; vel illis etiam, ſicubi opus videatur, *moderamen* aliquod adhibere.

XXXIV

Quibus autem omnibus, ipſa veritatis ſimplicitate conſpicuis, *intentionibus* & *progreſſibus*, quam craſſo modo contra graſſetur, indiſcreta illa ſimpliciter *adſtrictoria cohibitio*, & *ſuppreſſio* omnium talium conatuum, ſeu moliminum naturæ, juxta uſitatam ordinariam œconomiam vitalem, *motorio-exoneratoriam*, uti ſatis in aprico poſitum eſt: ita confirmat hoc tanto luculentius, facili ſolertia abſolvenda illa obſervatio, quod, quantò manifeſtius *Febris Tertiana*, *Diætæ inordinatæ*, & imprimis ſolidiorum ingurgitationi, aut conjunctæ nauſeæ, ſuperveniens: in qua nempe conſtitutione, *moles*, aut *tenacitas* materiæ certius peccat: quomodo, inquam, ita conſtitutæ Tertianæ, temerè objectæ tales *cohibitiones*, non ſolum *certiorem*, ſed etiam *manifeſtiorem*, turbationem, atque corruptionem, objiciant & inducant. Supereſt, ut ad debitum examen revocetur, & rationis atque intellectus lumine colluſtretur, præfracta illa, & imprimis ſimplicioribus tanto facilius imponens, interloquutio experientiæ nudæ; Quod nempe immenſo numero hominum, remedium hoc non ſolum ſalutariter ceſſerit, non tantum ad

cohibendam febrim, ſed prorſus etiam ad *integram*, & nulla *mala conſequutione* contaminatam, ſanitatem impetratam: Sed etiam hodieque idem adhuc facere deprehendatur.

XXXV.

Ad hujus rei examen, *duo* citandi veniunt *teſtes*, immò *tres* potius, ut optima forma judicium inſtrui poſſit. Ut à *ſimpliciore* atque notiore fiat initium; facile adparebit, quod remedii hujus uſus nemini usquam felicius cedat, quàm ſubjectis, tàm reliquo naturæ *robore* atque tolerantiâ conſpicuis: quàm in *vitæ genere* comprehenſis, quod vividiores *voluntarios motus* involvat: *plebejis*, *operariis*, *opificibus* laborioſioribus. *Tenerioribus* autem, tàm *corpore*, quàm *animo* debilioribus, atque *ſenſibilioribus*; aut *turbulentioribus*, & *voluntariorum motuum* vel minus compotibus, vel alienioribus ab iisdem, nimiò frequentius, & ſatis familiariter, manifeſtiùs, multo ſenſibiliùs magis magisque *incommodè* eveniat. Ubi nempe facile eſt diſpicere, quamobrem intempeſtivæ illæ *ſtricturæ tonicæ*, per medicamenta *involuntario* corporis motui injunctæ, *voluntariis motibus* correctionem adſequentes, quietiorem ſucceſſum pejorum progreſſuum & eventuum interpellent & præoccupent: in illis autem, ubi his voluntariis motibus minus patet locus, contrarium eveniat.

XXXVI.

Secundum teſtimonium, petendum eſt à paulo circumſpectiore, aut minus tali, *uſu* hujusmodi remediorum. Ita enim innumeris certe exemplis illud paſſim obtingit, ut ita demum hujusmodi remediorum uſus, non incommode cedat, ſed potius feliciter plenum ſalutarem eventum adſequatur; quando, poſt *præmiſſa* alia, *materiam* ad meliorem frugem ex parte reducentia, aut poſt factas jam inſignes *materiæ* talis *ſubtractiones* & *evacuationes*, remedia hæc non amplius ita *immaturè* ſubjunguntur, adeoque *reli-*

qua

qua ſimplicior *commotio* febrilis, illis ſolùm reprimitur atque ſiſtitur. Ubi nempe, licet non omnium ſit comprehendere, prudentioribus tamen minus difficile eſt agnoſcere, quod utique *motus* hujusmodi, ut varii alii, *longo*, peculiariter *ordinato* uſu, ita in *conſuetudinem* abeat, ut vel nulla, vel minime certe proportionata, *materiæ* culpa, diu adhuc obverſetur: unde imprimis magis inſons hujusmodi remediorum efficacia, laudem illam ſuam adquiſivit, è tali *contumacium diuturnarum* febrium cohibitione: quam fruſtrà, *methodo* toti negocio minus exæquata, alii adgreſſi ſunt, reſpectu ſimpliciter ad *materias*, tamquam perpetuos fomites horum motuum, (& hoc ipſum quoque è male fundatis recentioris Phyſicæ opinionibus) nequaquam directo. Quum inter varia alia, documenta ſolius *motus*, „ citrà *materiarum* ullam probabilem proportionem, etiam„ illuſtrari poſſint exemplo notiſſimo, quod homines, de„ reliquo alacrioris & attentioris indolis, ſi è nocturno ſo-„ mno ita excitentur, ut mox ad alacritatem aliquam exper-„ giſcantur, ſuccedentibus multis noctibus, non ſolùm, „ ſponte iterum ita evigilent, ſed familiariter ita exquiſitè„ eodem ſtato tempore, ut, ſi horologii aliquod indicium, „ primo illi tempori propius reſponderit, etiam ſubſequens„ illa ſpontanea evigilandi periodus, eamdem illam horæ„ menſuram admodum exquiſite ſervet: quod quidem ad-„ huc notius eſt, in proæretica illa, certa quadam matu-„ tina hora evigilandi, *adſuetudine*. „

XXXVII.

Tertius autem teſtis adhuc majore cum attentione, ad propiores articulos probatorios, citandus venit. Nempe, ita familiariter, ut vel paulò ſolertiorem attentionem minime poſſit ſubterfugere obſervationis veritas, deprehendere licet, quod *ſani* ante hac undiquaque homines, artificiis talibus aliquantò *præmaturius*, aut *importunius*, occupata ſua febre, in poſterum ejusmodi incommodis affici ſe-

ſe

ſe ſentiant, ut vel *appetitum* ſuum ſatis incitatum, *parvâ*, ad hanc proportionem, adſumtorum quantitate, mox evaneſcere advertant; vel, ſi illi indulgeant, manifeſta incommoda, *olim* à pari auſu ſibi penitus *ignota*, experiantur, *anguſtias*, *tenſiones*, atque *gravitates* per præcordia, *ructus* & *flatus* moleſtos, immò *colicas* tenſiones, *morſus*, *torſiones*, *borborygmos*, *torporem* atque *ſomnolentiam* oſcitabundam, *ſalivæ* frequentem in os confluxum, *capitis* gravitatem, aut plus minus *vertiginoſas* turbationes, *faciei* ruborem, immò univerſaliores *volaticos calores*, *ſiticuloſitatem*, diverſorum ciborum inuſitatam *nauſeam*, &c. Immò velut in genere, ad *frigoris* imprimis, quin etiam *caloris*, viciſſitudines, longe ſenſibiliorem, quàm antehac, *moleſtiam*: &c. Quæ res ſæpe in plurium menſium ſpatium excurrunt: à quibus facilis, & paſſim familiaris, fiat progreſſus ad plura *exſtantiora* nova, aut certe *ulteriora*, ſinceræ ſanitatis detrimenta.

XXXVIII.

Quid autem notius eſt atque manifeſtius, quàm quod talibus artificiis à *Tertiana* Febre liberati, non ſolùm aliis revera levioribus occaſionibus, in illam denuo *relabantur*; Sed illa imprimis, quod, quum hæc artificia, & cumprimis *Cortice Peruviano* perpetrata, non ſolùm ordinariè *alvi* debitum ſucceſſum, præter omnem prægreſſam adſuetudinem, valde *remorentur*: ſed etiam, ſi hic illorum *effectus* ſtimulo aliquo *interpelletur*, & contrarius inducatur, velut ordinariè ipſa quoque febris reſuſcitetur. Quod profectò tali medicatione, tantum abeſt, ut ulla alia ratione, quàm *inſufficientis* illius curationis *enervatione*, evenire poſſet aut ſoleret; ut potius toti mundo notum ſit, quod non ſolùm *purgationes* etiam quantumcumque vehementes atque *importunæ*, quidlibet potius aliud, quam *Tertianam* Febr.m, concitare valeant; Sed etiam in ipſa *Tertiana* Febre uſurpatæ, (niſi plane intemperante & incondito

dito uſu) illam nullatenus exaſperent; quin potius, *prudenter* & ſubordinato uſu adminiſtratæ illi *conducant*; in genere autem toti huic febri utilius, nedum tolerabilius, ſit, *liberam* potius, quàm *deſidem*, nedum *ſupreſſam*, habere alvum.

XXXIX.

Quibus ſane rebus, ea, qua decet, *ſolertia*, quantum ad veritatem *hiſtoricam*, & *prudentia*, ad uſum *pragmaticum*, debite perpenſis, næ ingens lacinia, è picto illo laudum hujus medicationis velo abrumpetur, quo veritatis ſimplicis fulgor hactenus interceptus fuit. Simul autem eluceſcet etiam illius eventus ratio, cur in aliis quidem talibus ægris, pejores tales eventus, *impetu* quodam irrumpentes, luculentius culpam detegant: in aliis autem, *longa* quidem, ſed tamen ſatis *continua*, & inſuper *conſpicua*, ſerie, ſinceram ſanitatem ita turbent, ut ſenſim ſenſimque enervatam & labefactatam, denique in eadem illa *præcipitia* adducant, quæ alibi nihil diſſimulato ſucceſſu & progreſſu adiri, res ipſa loquitur.

XL.

Unde certe eſt, quod homines antehac ſatis pancraticè ſani, in alios, moleſtisſimos, aut *contumaces*, quin *periculoſos* atque intractabiles, ſanitatis lapſus devoluti, vel paulò ſolertiore interrogatione, paſſim deprehendantur, inconſtantioris, aut manifeſtius enervatæ ſanitatis ſuæ *Epocham*, diſerte à tempore, quo in *febrem* talem inciderint, connumerare. Utpote à quo tempore, ſtabilem illam & intemeratam, nihilque interruptam, integritatem ſanitatis ſuæ, non amplius ſibi conſtitiſſe, ſatis commeminerunt. Quæ certe animadverſio, uti totam noſtram rem confirmat; ita habet ſæpenumero, tanto certius autem à propiore adhuc ſiniſtrorum eventuum tempore, inſignem illum uſum, ut Medicus hujusmodi eventibus, è præcedentis alicujus morbi *corruptione* prognatis, ad illum ipſum etiam,

& illum reſpicientes magis fidas medelas, intentionem ſuam dirigere, adeoque felicius præſenti quoque ſanitatis detrimento, tamquam è fundamento, conſulere poſſit.

XLI.

Sicut ex adverſo, ſummo quoque jure meritoque ſuo, *ſolertioribus*, & utiliſſime curioſis Practicis, etiam illam adhuc animadverſionem commendamus, ut prudenter obſervent, quanto pejores *mores*, & variam *contumaciam*, præ ſe ferre ſoleant ejusmodi morbi, qui è *turbatione*, & *corruptione* febrium ortum nacti, altiùs *radices* egerunt; quàm ſimiles, ab aliis cauſſis *lentioribus* initia ſua trahentes. Quæ certe res, uti ſolerter attendentibus vix poterit diſſentiendi locum relinquere: ita tanto magis, non tàm ſolùm utilem, quam certe neceſſariam faciet, eo majorem attentionem, ad ſedulo *evitandam*, ſive *negligentiam*, ſive *audaciam*, quamcumque, circa *turbationes*, aut *corruptiones* ejusmodi committendas.

XLII.

Meritò vero jam ſupra, argumenti non contemnendi loco, adverſus *indiſcretos* auſus hujusmodi, allegavimus illam conſiderationem, quod utique tanto indignius videatur, ad *ancipitia*, & ad ſiniſtros eventus *proclivia*, methodorum & remediorum genera, in Febris *Tertianæ* Therapia recurrere; Quum febris hæc, non ſolùm in ſe, ullius magni *periculi* compos non exſiſtat: ſed etiam tàm *certis*, & ſatis quoque *tempeſtivis*, quàm undique *ſecuris*, aliis methodis, ſanari poſſit. Cujus quidem argumenti *nervum*, magis adhuc intendit illud, quod *minus* jam *ſinceræ* Tertianæ Febres, ſi ejusmodi *ſecurioribus*, & ſimplicioris morbi genio bene reſpondentibus & quadrantibus, *methodis* atque *medicamentis*, refragari perſeverent; tantum abeſt, ut *ancipiti* tali methodo, melius & *ſincerius* cicurentur, ut potius revera tantò *certiùs* deteriorem, *turbidam*, aut *corruptam*, indolem ſequantur. Ut adeo prudenter etiam cavere

vere conveniat, ne huic *prætextui* credendo, evanidæ illi ſpei indulgeamus, quaſi in tali aliquo remedio, invenire liceat, *certiorem*, *ſecuriorem*, nedum, ut audaciores propugnare ſtudent, *unicam*, curationis energiam.

XLIII.

Quamvis autem, ut ſupra jam abunde monſtravimus, nihil attineat, uſum aliquem cujuscumque remedii probare, nedum laudare, quod ad facilem & ſonticum abuſum idoneum, immò quaſi proclive exiſtat; tamen, ne *abſolutè* damnare, diſcretionis hujusmodi minus compotibus, videamur, quod *ſecundum quid*, adhuc aliquid oſtendat, vituperio minus dignum: repetimus breviter, quod ipſum jam tetigimus quoque, quod *Corticis Peruviani* uſus, minus opprobrii mereatur in ejusmodi conſtitutione, ubi *commotio* Febrilis Tertianaria, magis diuturnæ aut repetitæ *adſuetudini* commovendi, quàm *proportioni motuum* horum, ad (minime negligendæ interim,) *materiæ* menſuram, juſtius tribuenda videtur. Secundò, quod deteriores illos ſuos effectus minus promte atque libere adſequatur, aut ad graviſſimos quoslibet eventus proſequatur; in ſubjectis, & reliqua *robuſta* indole conſpicuis, & operoſioribus corporis *motibus* addictis. Modo illud ſimul prudenter conſideretur, quod hujusmodi ſubjecta, *Tertianam* Febrem vix aliunde familiarius incurrant, quam è craſſioribus *Diætæ* vitiis; adeoque *materialis* cauſſæ *quantitate* & *qualitate* notabili: quæ niſi *prius* exantlata aut cicurata ſit, neque decantatum illud naturæ robur, neque reliqui *labores* corporis, hoc efficiant aut perficiant, ut per *ſuppreſſionem motuum* febrilium cohibita & retenta talis *materia*, non *turbas*, & *corruptiones* ſubeat, ſolidam ſanationem graviter intervertere ac evertere compotes.

XLIV.

Ubi certe, in ſuſcepta ex inſtituto Thematis hujus tractatione, adeò non ſilentio aut oblivioni tradere licet,

ut potius digniore aliquo loco jam notari potuiſſe, non inficiemur, eximiæ conſiderationis illam obſervationem, quod *materia*, quæ Tertianam Febrem concitare poteſt atque ſolet, tantum abeſt, ut hoc *phyſicò-mechanica*, ſeu ut ſcholæ loquuntur, *materiæ* ſimplici *neceſſitate*, perpetret: ut omninò etiam in corpore præſtò eſſe poſſit, equidem ſine *tali* febre: interim numquam ſine ſenſibili ſinceræ ſanitatis *turbatione*. Nihilominus tamen numquam, neque tam *promtas*, neque tam *certas*, neque tàm *graviores*, feſtinationes, ad valde *pejores* alios ſucceſſus, & morbidos effectus, oſtendat, quàm ſi *febris* illi ſupervenerit, & hæc incondite *turbetur*. Quùm enim putari poſſet, quod ſi Febris Tertiana, è ſtomachi prægravatione ab ingluvie orta, ſaltim *ipſa* tollatur; *oneratio* illa ventriculi, tunc nullam aliam rationem habitura ſit, quam ſolet, quando,(frequentiſſimis exemplis,) *ſimplex* atque abſoluta corpori obtigit. Ibi longe certe aliter rem ſe habere, ipſe locuples eventus teſtimonium perhibet, adeoque infirmum nervum hujus argumenti rumpit. Ut potius vel ex hoc ipſo veluti Paradigmate, comprehendi poſſit, quanta intercedat differentia, inter *materiarum* in corpore animali effectus, ſimplicius & ſincerius, *phyſicò-mechanicos*; nempe tam *corporeo* contactu & actu perficiendos, quàm ſimpliciores *motus*, planiore quodam ſucceſſu, provocantes: & *peculiares* MOTUS, ad ejusmodi materiarum *ſecretoriam* & *excretoriam*, *dimotionem* & *emotionem*, cùm *directione* peculiariter *proportionata*, ſuſceptos, & (uti univerſa febrium hiſtoria nimio plus oſtendit,) vix uſquam impune *turbandos*, quin rationabiliter ex illis elucens, plane *ſingularis* & *ſeria intentio* SIC agendi, in *anomalas* inclinationes conjiciatur: Quæ vel *translationes* ad alieniora loca, cum ulterioribus malis eventibus, poſt ſe trahant: vel *diuturna*, circa totum negotium *ordinatorum vitalium motuum*, *faſtidia*, *languores*, *inquietudines*, *ſenſibilitates*, *impatientias*,

tias, & tandem nec *uſitatos*, nec *utiles*, *conatùs violentiores*, aut *contumaciores*, parturiant. Ubi illos, qui per juvenilium ſtudiorum ſcholaſticorum neglectum, *Cauſſarum* indolem & ordinem, minus adſequuti, vocem (quia certe vim non intelligunt) *intentionis* faſtidiunt; facile patimur ſaltim *analogiam* quamdam intentionis hîc ſupponere: dummodo ad ſerium *practicum* uſum, illud ſatis intelligere poſſint, quod *effectus* & *eventus* hi, ut in ſe *veri* ſunt, ſaltim *Artis intentionem* juſtam, ſummopere exigant; ne illa *utilibus* iſtis atque *ſalutaris* efficaciæ conatibus, ad legitimam & efficacem *dimotionem* & *emotionem* moleſtarum aut noxiarum *materiarum*, *febrili typo* atque *ordine*, ſalutaribus effectibus, quadrante, inchoatos & pergentes, pro ipſo effectu *inutilibus*, efficacia nihil *quadrantibus*, & mere *paſſivis* ipſius morbi conſectariis, uti contra rationem, ita tanto magis contra ipſam experientiam, interpretantes, non modo *liberum*, ſed vel plane (quod nempe ex hujusmodi opinione, unica juſta conſequentia, fluit,) *neceſſarium* ducant, illis quolibet *modo* atque *tempore*, *directe reſiſtere*, & illos ſolùm ſimpliciter, quoquo modo *ſiſtere*. Illos autem, quibus has res, & per experientiam noviſſe, & per cauſſarum ſcientiam, intelligere, datum eſt, nihil dubitamus, ſolertius animadverſuros eſſe, quantum ponderis & momenti hæc res habeat, quam hac Theſi prolixius commendavimus, ad impediendum, ne aliquid contra ſanam rationem offendatur: & intelligendum, in locuplete hodie hujus offenſionis eventu, ubi & quomodo, malo intellectu & uſu, in hoc negotio peccatum ſit, & ſueverit peccari.

XLV.

Expectabitur à nobis ſine dubio, ut, quùm *hiſtoriam*, & *ætiologiam*, Febris Tertianæ *turbatæ*, & *corruptæ*, pertexuimus, etiam de *Therapia* loquamur. Quamvis autem nulla ſit cauſſa, quamobrem huic labori ſubeundo, obno-

xios nos & obſtrictos agnoſcere debeamus; quum ſatis eſſe poſſet, de hac re, *quatenus* tali, & veritatem, & facultatem, *hiſtoricè* & *ætiologicè*, ſtabiliviſſe. Tamen non deerimus etiam huic deſiderio; illud ſolum obſervando, ut, quod proprie inſtituto convenire poteſt, ſine prolixitate ſupervacua, exequi contenti: ad ea, quæ non hunc reſpectivum, ſed *abſolutum* potius, febris hujus genium, concernunt, non ultra, quàm expedire viſum nobis fuerit, diffundamur.

XLVI.

Eſt autem in *turbatarum*, atque *corruptarum*, Tertianarum febrium, *Practica* æſtimatione, poſt juſtam illarum *Diagnoſin*: non ſtatim proximum, ſimpliciter ad *Therapiam* properare: Sed neceſſaria certe hic, tantum ſanè, quàm usquam alibi, eſt prius PROGNOSIS. Quandoquidem non levi diſcrimini ſeſe ſubjicit & exponit Practicus, quicumque, temeraria & inconſulta aliorum Empiriâ *turbatorum*, aut *corruptorum* morborum, & longe *deteriorum* inde ſubnatorum affectuum, curam atque medicationem, ita ſimpliciter in ſeſe recipit, & quod ab aliis depravatum eſt, rectum atque ratum efficere, præfeſtinat. Quamvis enim inhumanum videatur, nec etiam conſcientiæ & amori Chriſtiano paſſim quadret, ægros ſimpliciter ad eamdem abyſſum repellere, cujus vorticibus atque voraginibus jam in hanc calamitatem adductos, probabilius ſit penitus ſubmerſum iri. Interim nemo etiam, è quocumque demum moralitatis fundamento, ab honeſto viro hoc ſeverè exegerit, ut difficillimis ſubinde, & omninò ancipitibus, hujusmodi cœptis, tamquam ex officii nexu, ſeſe ſubmittendo, tam ægrorum, quotquot minus gnari atque grati ſunt, quàm Artificum ejusmodi præcurſorum, calumniis familiariſſimis, ſe exponat. Dum ægri tales bene multi, totam rem, ex indole *incorruptæ* & *ſinceræ* Tertianæ, perperam æſtimantes, magis propemodum faſtidio prægreſſi artificii,

quod rei tam *levi* auferendæ non ſatis par fuerit, alium, ut tam *levi* rei ſaltim colophonem imponat, potius in ſubſidium advocant; quàm ut intelligere velint, quod hoc ipſo, quia talis Febris non modo eumdem, quem pro *ſimplici* ſua indole aliàs ſolet admittere, eventum ſortiri recuſavit, ſed etiam *deterioribus*, & illi ſuo *genio* incognitis, Symptomatibus aucta incedit, abſurde jam pro *eadem ſimplici* atque *leviore*, venditetur. Empirici autem tales mali Artifices, (antiquum illud numquam obſoleſcere, ſedulò præcaventes, quod, *quò quisque* eſt *indoctior*, *eò* ſit *impudentior*,) difficiliores ſucceſſus, immò tandem minus felices eventus, numquam alteri rei tribuunt, quàm, quod patiens non ipſorum Curæ continuandæ inſtiterit, quam ſucceſſor demum, ſua imperitia, in deteriorem ſucceſſum & eventum deduxerit. Ut itaque & boni Viri officio, atque Conſcientiæ ſuæ, & meritæ exiſtimationi atque ſcientiæ, conſulere poſſit cordatus Medicus, nulla certe res majori ſubſidio eſſe poterit, quam ſcita æque atque verax *Prognoſis*; quam ipſis etiam ægris, niſi quidem ab omni intellectu deſtitutis, duplici modo probare poterit. Primò, velut *à priori*, prædictione talium eventuum, in quos, ita *turbatæ*, aut *corruptæ* Febres, ſi ſaniorem tractationem jam pervicacius adſpernantur, ſolent magis magisque ruere & prolabi. Secundò *à poſteriori*, experientia & exemplis; quæ, quum certè hodie, minus, quàm quidem optandum eſſet, rara hinc inde occurrant; Sanè, ſi his præmonſtrationibus eximere non poteſt ægro levitatem illam, morbum ſuum pro *levi* & parvi momenti æſtimandi, prudentiæ cujuslibet relinquimus, an nihilo ſecius obſtrictum ſeſe reputare velit, ad moleſtias illas & faſtidia in ſe recipienda, quæ & operoſior, & impeditior, ſolertia, in talismodi cura gerenda, faceſſit. Tanto magis, quum ægri, hoc *præjudicio* obſeſſi, etiam ordinarie licentius ſibi indulgendo, hoc ipſo non tantum

tum

tum feliciorem ſucceſſum morari, ſed & infeliciores eventus magis magisque promovere, poſſint.

XLVII.

Ita quidem, ut apprime neceſſaria, ſic etiam non difficilis erit *Prognoſis* illa *duplex*; primò *generalior*, quod Febres Tertianæ, notabiliter *turbatæ*, nedum *corruptæ*, & inde *ſubnati* alii affectus, inſigniter jam recedant, tam ab illa *periculi* ulterioris *levitate*, quàm à *Curationis facilitate* aut *ſecuritate*. Secundò, *ſpecialior*; quod, quò *graviores*, velut è reliqua ſua indole, ſunt affectus, è *turbatione*, aut *corruptione* Tertianæ ſubnati; aut quantò jam *diuturniores*, & profundius actis radicibus, *pertinaciores*: eò etiam longius à bona ſpe *facilioris*, aut *ſecurioris* & *conſtantioris*, Curationis, recedant. Unde cujusvis, periti æque atque circumſpecti, Practici, dexteritati & prudentiæ commendandum venit, quantum ille, circa hoc negotium, viribus ſuis tribuere atque fidere auſit: ut, ſi non *timidè*, certe tamen neque *temerè*, talibus negociis ſeſe ſuccenturiari, geſtiat.

XLVIII.

Poſt talem *Prognoſin*, THERAPIAM *duobus* fundamentis ſuperſtruimus; quorum prius eſt, ut *Febris* potius in integrum reſtituatur; ſecundum, ut ſub reliqua Cura talium affectuum *heteroclitorum*, è Tertiana *ſubnatorum*, remedia ipſi *Tertianæ* aliàs verè proficua, numquam negligantur.

XLIX.

Quum autem *prior* ex his ſcopis, *poſitivè*, in artis poteſtate nequaquam ita in proclivi ſit poſitus, ut, Tertianam febrem, ſimpliciter *revocare*, quum libuerit, liceat; Ad minimum tamen, *privativè*, illum habet uſum hæc intentio, ut neque veluti ſpontè *repullulans* febris, pari errore denuò formidetur, & *cohibenda* potius in *motu* ſuo, quàm *eradicanda*, ſecundum *materiam* ſui, cenſeatur: adeoque nec

nec ab illis remediis, quaſi cavendum eſſe videatur, quæ *ſuppreſſam* temere hanc febrem iterum *expedire*, ſive, ut vulgo loquuntur, *provocare*, experientia docuit. Inter quæ quum primum locum occupent, etiam non æque importunæ, *Catharſes*; & (præter ſolum *acutiorem* continuum typum fortè exortum) omnia reliqua *ſchemata* malorum *corruptæ* febris ſucceſſuum, *Catharſin* non admodum ægre ferant: tanto minus etiam habet inde Medicus, quod talia *prudenter* in uſum trahere, dubium reddere poſſit: vel ea ipſa intentione, ut febris *revocetur*. Succedit hoc etiam fere tanto felicius, quando *ſuppreſſio* febris, per uſitata illa artificia notiora, ſuppreſſionem *alvi* inuſitatam, comitem habet: tanto certius autem, quanto *recentior* adhuc eſt hæc perverſio.

L.

Utut autem ipſa febris non revertatur; immò, quantumlibet ſub qualicumque iterum reverſuræ, vel expectatione, vel indifferente ſecuritate: confert tamen, reliqua ad febrem hanc melius *quadrantia* remedia, in uſum vocare. Nempe tam *Digeſtiva*, ſive *incidentia*; quam *Diapnoicam* Ventilationem modeſtè promoventia: *interpoſitis* opportunè, etiam per *alvum*, imprimis cum *Epicraſi*, evacuantibus. Obſervando undiquaque, cum peculiari ſolertia, an non aliquod veſtigium *alterni* languoris compareat; quandoquidem tale quiddam, nequaquam *exquiſitè* revertente tota febre, tamen paſſim obſervare contingit.

LI.

Sicut autem hæc intentio æque ac inventio, præcipuum uſum habet, tunc maxime, quando adhuc *recentior* eſt, *turbarum*, aut *corruptelæ* effectus: ita non fruſtra tamen etiam adhibetur, jam aliquantò longius recedente horum eventuum tempore. Niſi quod in tali caſu, non tam ſolum *uſûs* majoris, quàm propemodum *neceſſitatis*, ſint, *Antifebrilia*, *altius* in humores diffundi apta, & magis *Diaphoreſin*, atque moderatam *Diureſin*, (non ut *acriora Salina*) reſpicientia, quàm ſimplicius *Saburram* in primis adhuc viis retentam, aut obhærentem. Niſi quod

F hic

hic etiam prudens *judicium* Medici omninò inveniat, quod decernat: imprimis in ægris robuſtioris indolis.

LII.

Adfert hujus rei exemplum *B. Ettmullerus in Proœm. Diſſ. de Præcipitant. Uſu & Abuſu.* Ubi peritiſſimè certè adnotavit, quod *terreorum* abſorbentium *abuſu, cohibita* viſa Tertiana, ſæpe *hecticum* quiddam introducat: quod non injuriâ magni momenti eſſe, quæ erat Viri maxima ſolertia Practica, adſeverat. Laudat pro tali *corruptelâ*, è ſua experientia, remedium efficax, per *Vomitorium*, & huic ſubjungendum uſum imprimis *Salis Ammoniaci.* Quæ Methodus, quomodo *rationi* jam laudatæ ſuperſtructa ſit, in propatulo eſt: interim, ſi, quantum ad ipſam *materiam* remediorum, non his iisdem, ſed aliis, tamen *ſcopum* eumdem attingere aliquis poſſit, neque ille, quæ erat peritiſſimi Viri à nuda *Empiria* averſio, neque quiſquam alius, disſvaſerit, nedum improbaverit.

LIII.

Ceterum, uti *nominatim* remedia, huic ſcopo commode ſatisfacientia, nempe ad Febrem *Tertianam* legitime tractandam idonea, alibi jam, (Schediasmate *Menſe Novembr.* 1698. edito, & *Diſputat. Inaugur. de Tertiana omnium Febrium Paradigmate*) à nobis memorata fuerunt; ita illa hic repetere nulla neceſſitas ſvadet. Suffecerit brevibus repetiiſſe, quod ſolus *ordinatior* illorum uſus, non ſolum *turbatas* Tertianas iterum *compoſuerit*, & in bonum ordinem redegerit; ſed etiam, *ſuccenturiatus* illis, uſus, *Pilularum balſamicarum, diſſimulatas & oppreſſas* has febres, ſubinde iterum *expediverit*, ut deinde juſtæ *methodo*, tanto melius patuerint: & utrumque, non uno aut altero fortuito, ſed inſigni numero, & pari conſtantia, conſpirantibus exemplis.

LIV.

Placet, & certe publici commodi ſtudio, ſaltim uno vel altero exemplo allegato, res has illuſtrare. A Tertiana ſuppresſâ, per *Peruvianum Corticem*, & *Martialium* prodigum uſum, in

anxi-

anxias anguſtias præcordiorum, & *lentam*, *Hecticæ* non abſimilem, febrilem *ἀνομίαν* prolapſis, imprimis poſt non ita multos, (8. ad 12. vel circiter) à re ita geſta, dies, præſentem opem tulit remedium in hoc ordine *digeſtivum*, è *conchis præparatis*, *Antimonio diaphoretico*, & *Nitro regenerato*, ſaltim ad Scrup. I. in ſingulas doſes uſurpatum: ſubjuncta poſt plures horas, & eodem intervallo repetita, *Eſſ. Alexipharm.* non acriter calida. *Interpoſito* etiam alternis diebus *Pilularum Balſamicarum* uſu. Ita alii, ſemel, rarius iterum, ſpontè *vomuerunt*; Alii ſpontanea *purgatione*, pauci *copioſâ*, levati ſunt: Omnes intra paucos dies plenè reſtituti.

LV.

Repentinus *Tumor*, ad, immò ultrà, *præcordia*, intrà octiduum forte, à pari *ſuppreſſione* febris, prævaleſcens; *pulveris* hujus uſu, & *quotidie* uſurpatis *Pilulis Balſamicis* in viro aliàs vegetioris indolis, *undecim dierum* quotidiano ingente decremento, ablatus, & patiens ſanitati redditus eſt: In alio, evaneſcente quaſi *tumore*, usque ad *malleolos*, tamen circa *præcordia*, pervicaces *anguſtiæ*, & *lentum* febrile ſchema, continuato (poſt *pulverem* atque *Pilulas*,) *Eſſentiæ Alexipharmacæ* uſu, in viro imbecilliore, ſpe citius victa, & æger in integrum reſtitutus. Ubi vero *languidioribus* ſucceſſibus ſubcreverat & increverat *tumor*, non violentiori, ſed pariter *moderato* eorumdem remediorum uſu, optatus effectus impetratus.

LVI.

Illud autem, ex eodem certe publici commodi amore, & ratione & experientia nixi, ſedulò monemus, ut in *ſchematibus* ejusmodi morbidis, prægreſſæ *turbatæ*, aut *corruptæ*, Tertianæ ſuccedentibus; imprimis in ægris *minus* robuſtæ indolis, & minus *agilis* vitæ rationis compotibus: abſtineatur à *Martialium* & *Salium Volatilium Urinoſorum* uſu. Quamvis enim circumſpectiores Practici, è ſolerte experientiæ obſervatione, nec in *ſimplicibus* ejusmodi affectibus, quales, adhuc *pejore* genio, febres turbatas *excipiunt*, à talium uſu minus commodos

dos effectus animadvertendi, hinc inde compotes futuri ſint: tamen ſub *tali* eorumdem *ortu* atque *more*, adhuc manifeſtiùs eosdem experiri, fieri vix poteſt, ut nequeant.

LVII.

Quæ, ut pro *Therapia*, *turbatarum*, atque *corruptarum* febrium Tertianarum, quantum à nobis poſtulari poſſit, ſuffectura eſſe confidimus; ita tanto *major*, *luculentior*, atque *certior*, totius noſtræ tractationis uſus, ille erit, ut agnitâ multiplici malâ, pejore, immò peſſimâ, conſequutione *turbationis*, atque *corruptionis* harum febrium; tantò majore cum ſtudio & induſtria, cautio adhibeatur. Non enim certe tanti eſt ſcurrilis illa exprobratio, quod *languidè*, immò *timidè*, Medicus procedat *methodo* ſua febres curandi; quùm alii *alacriter* hoc perficere ſpectentur: Quàm verius illud conſcientiæ opprobrium, quando, ſi vel *paucioribus*, certis tamen atque luculentis, exemplis, per infidam *feſtinationem*, imprimis apud minus roboſtos ægros, res, ſine ulla juſta cauſſa, temerè in diſcrimen adductas eſſe, memori menti obverſatur. Quale quid, ut à nobis abeſſe omnibus votis atque ſtudiis contendimus; ita illud omnes cordatos Praxeos ſtudioſos, non magis probaturos, quam ſequuturos eſſe confidimus. Quod Deus velit atque largiatur, cui pro conceſſa nobis ſua gratia numquam intermorituras grates atque laudes nuncupamus.

S. D. G.